

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 5. avgusta 1854.

List 62.

Od kmetijskih učilnic.

Beseda ob pravem času *).

Da je nauk kmetijstva za kmete potreben, je po celem svetu spoznano; le kako da bi se nauk naj bolje vpeljal, o tem so si še misli navskriž. V našem cesarstvu so na Českem, doljnem Avstrijskem, Štajarskem, Krajnskem in na Gališkem kmetijske učilnice že vpeljane, in s pomočjo teh se skuša umno kmetovanje mladim kmečkim fantom prilastiti.

Poglejmo po svetu v ptuje dežele, da vidimo, kako je drugod, in da se prepričamo, da tudi drugod tožijo, da kmetje so premalo podučeni v kmetijstvu, in kako treba je povsod kmetijskih učilnic.

Verli kmetovavec C. Bindewald govori v Hamovem kmetijskem časniku (Hamm's agronom. Zeit.) živo resnico rekoč: Kmetijske učilnice so namenjene posebno izučanju kmečkih fantov in taci mladih ljudi, ki se bojo kadaj s kmetijo pečali, da bojo znali to, kar bojo počeli, z umnostjo opravljati in zemljo siliti k zmiraj obilnišim in boljšim pridelkom.

Škoda, da je taci učilnic še vse premalo!

So pa še nekteri, ki mislijo, da kmet ne potrebuje nobenega poduka, in da za kmeta je vsak osel dober, če ima le toliko moči, da derži za drevó in s cepcom hlasi po snopih, in res so kmetje večidel sami tudi teh misel, da se njih otrokom ni treba ničesa učiti, ker to, kar jim je treba znati, se doma naj bolje nauče. Neradi pošiljajo taki očetje svoje sinove v kmetijske učilnice, in za vsak gol-dinar bi se jokali, če bi ga mogli za fanta v taki učilnici plačati.

Da kmetje sami nimajo boljšega zapopadka od te potrebe, jim ne moremo zameriti, — od kod bi nek tudi to boljši spoznanje imeli? Da pa tudi drugi sicer pametni možje v ravno ta rog trobijo, je tolikanj bolj čudno, ker bi že sami po sebi lahko spoznali, da se ne morejo bahati z umnim gospodarstvom. Peljite nas le gledat gnojniše svoje, in rekli vam bomo berž: koliko vaše gospodarstvo velja!

Kdor ima oči in hoče viditi in resnico govoriti, bo mogel obstati, da kmetijska vednost pri večjem delu naših kmetov še v zibelki spi, in resničen je zatega voljo še zmiraj pregovor, da kmetijstvo 10 let potrebuje, preden stori eno uro pota naprej.

S tem pa ne rečemo, da vsi naši kmetje so taki, — Bog obvari! imamo že kmete, kateri so se kaj učili in kateri se še zmiraj uče, ki umno gospodarijo in katerim njih vas ni konec sveta, ampak kateri beró, kaj se po svetu v kmetijstvu godí, in ki skušajo, kar se jim priporoča, in obderžé, kar

po lastni skušnji poterjenega vidijo. Ali malo malo je taci. — Kdor ne verjame, naj gré po vaséh in po polju, in naj stopi v hleve, bo vidil: kakošni strašni berlogi, kakošne močirja so, — naj gleda po gnojnišu, bo vidil: da ne cempera pameti, ne trohice dobrega gospodarstva ni zapaziti, — naj ogleda sadno drevje: kakošno je, — naj ogleda plug, kako orje itd.

Vsi sveti, vse priporočila so le bob v steno, dokler se glava po učilnicah kmetom ne razjasni, da bojo sami zapopadli, da kmetijstvo je vednost, ktere se moramo učiti, kakor vsake druge vednosti.

Če bi se vcepili kmetom le dobri nauki od kmetijske kemije, bi oni s temi nauki razsvitljeni si sto družih dobrih reči sami izmislili, sto reči si popravili in sin bi se učil tako od očeta, da bi bilo veselje. Postavimo le en izgled: Sin je vidil od svojega očeta, da je gipsal deteljo; radoveden ga popraša: oče! „za kaj nek gipsate deteljo?“ Oče mu odgovori: „zato, ker potem veliko lepše raste“ — družega mu ne vé povedati, ker sam več ne vé. Sin se priženi na drugo zemljo. Ker je vidil, da je oče gipsal deteljo na svojem zemljišču, jo je gipsal zdaj sin tudi na svojem, pa mu ni nič zdala in potrosil je več let veliko centov gipsa zastonj. In zakaj to? zato ker njegovo zemljišče je bilo mokro in merzlo, na katerem gips nič ne izdá. Gipsal je sin tudi senožeti, ker je mislil, kar stori deteljščem dobro, stori tudi senožetim, — pa se je spet goljufal in brez dobička je potrosil spet dosto gipsa, ker ni vedil, da po obstojnih delih, ki ju gips v sebi ima (gips je namreč apno združeno z žvepljeno kislino ali hudičevim oljem), tekne le detelji in sočivju, ki veliko žvepla za dobro rast potrebuje; ako se hoče pa ž njim drugim rastlinam gnojiti, se ga mora zlo veliko na njivo djati. V vsem tem se sin od očeta ni mogel nič naučiti, ker oče sam ni nič družega vedil, kakor da gips je gips in da je z deteljo dober. Ko bi pa bil sin v kmetijsko učilnico hodil, ki se mu bilo razložilo, kaj je gips, da obstoji iz apna in žvepla, in da se le takim rastlinam posebno prileže, ki so žvepljene natore, kakor je sočivje in detelja, in ktere ne rastejo na taki zemlji, ki ima že sama gipsa ali žvepljenega apna v sebi in tudi v taki ne, ki je zlo mokra in merzla. Vse to in še več družega bi bil zvedil, kar je umnemu kmetovavcu od gipsa vediti treba, da ga rabi v dobiček svojemu polju in ga ne trati v svojo škodo. — In tako bi sto in sto družih izgledov lahko povedali, ki bi vsi očitno kazali, da nikdar ne bo umen kmetovavec, kdor se ni vednosti kmetijstva učil. Ko bi se bil pa te vednosti učil in bi potem pridno gospodaril, kakor zdaj gospodari, bi se bila vednost družila s pridnostjo in tak gospodar bi bil pravi gospodar.

(Konec sledi.)

*) Po 31. listu marskega kmetijskega časnika.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 9. avgusta 1854.

List 63.

Od kmetijskih učilnic.

(Konec.)

Ker se pa z majhnimi kmečkimi otroci ne more začeti kmetijski nauk, je očitno, da prva podlaga kmetijskih učilnic morajo biti navadne ljudske šole po deželi. Da se pa vjemajo s prihodnjimi kmetijskimi učilnicami in jim tako rekoč pot pripravljajo, je treba, da so ljudske šole po kmetih veliko drugač, kakor so dan današnji. V ljudske šole, res, da ne gré kmetijski nauk, ravno tako ne nauk v rokodelskih rečeh, — ali poduk v branju, pisanju in posebno v rajtanju bi mogel se veliko bolj ozirati na djanske potrebe, zavolj katerih kmečka mladost v šolo hodi; izgledi vsi, s kterimi se mnogoverstni nauki razjasnujejo, bi se vedno mogli obračati na vsakdanje življenje, v kterem si bo prihodnji šolarček kruh služil. Od tega praktičnega učenja so naše ljudske šole še deleč. Fellenburg govori o tem takole: Da otrok pazi na to, kar mu učitelj razlaga, ne smé biti, da bi bili izgledi in naloge teški in zviti, ampak djanski in resnični naj bojo, zakaj teške in zvite naloge niso za ničesa družega, kakor da učitelj svojo vednost skazuje in dresúro nekterih bistroumniših učencov; za vse druge je pa to brez vsega prida — zgubljen čas. Lahko bi bilo cel šematizem šolskih izgledov za učitelja sestaviti, iz kterega bi se lahko za kmetijske opravila celega leta dajale učencom koristne naloge iz domačega gospodarstva. Tako bi se naučil kmečki fant dobro rajtati, in kar se je naučil, bi mu bilo tudi v djanski prid. Otroci bojo potem raji v šolo hodili in stariši jih bojo tudi raji v šolo pošiljali, ker bi se sami prepričali, da je to zares koristno otrokom, česar se uče, in da učitelji niso péto koló pri vozu, ktere le z nevoljo plačujejo. Učitelj bi bil tako prijatelj otrok in prijatelj vsih starišev, ki le iskrico dobre pameti imajo“.

Kako žalostno je, da večidel naših kmetov si tudi naj navadnih natornih prikazkov razložiti ne zna in ne more! Kar je človeku naj bližje: natora z njenimi vsakdanjimi prikazki, — zemlja, po kateri vsaki dan hodijo, — zrak, ki ga vsak trenutek v-se diha: vse to je našim kmetom neznano in vendar bi jim tako potrebno bilo vediti! Šolarji se uče od ptujih, daljnih dežel in ljudstev, od ptujih žival in rastlin, česar kmalo pozabijo, — kar pa jim je naj bližje, česar potrebujejo vsaki dan, od tega pa ne vejo nič. Od tod pride, da kmetje ne razumejo natornih postav, po kterih kaka reč vré, se kisa, gnjije, gorí itd., in vendar bi bilo vse to tako potrebno za kmeta, naj je vinorejec ali živinorejec ali navaden kmetovavec.

Tudi na dekleta, in česar one potrebujejo v vsakdanjem življenju, bi se moglo bolj gledati. Podúk ženskega spola — pravi dr. Schmitthener je skor skoz in skoz napčen. Tudi kmečke dekleta

morajo v šoli vsih tistih nepotrebnih oblik se učiti, ki niso za njih prihodnji stan. Nič pa se jim ne pové od tega, kar bo prihodnja gospodinja vediti mogla, da bo zapopadla opravila v kuhinji, v mlečnici, na zelniku itd. Ko bi se jim le enmalo razlagalo, kaj je ogenj in kaj je gorkota: tisuč in tisuč derv bi se prihranilo vsako leto, ki se zdaj potratijo na ognjiših, ker napčno mislijo, da že velik ogenj mora biti, ako se pristavi troje loncov; plamen kuha — mislijo — ne pa gorkota! Če hočemo umno ljudstvo imeti, in po njem doseči sto in sto potrebnih poprav, moramo začeti v ljudskih šolah; v teh pa se ne smé misliti, da branje, pisanje in rajtanje je edini namen otročje izreje, ampak ta nauk je le pripomoček za dosego tistih vednost, zavolj kterih se brati, pisati in rajtati učimo“.

Vsi učitelji, ki po kmetih otroke uče, bi mogli dobro poznati kmečko življenje in razmere njegove, in kadar bojo kmetje zapopadli dobiček začetnih šol, bojo kmalo zapopadli tudi korist kmetijskih učilnic.

(Mitth. d. mähr. LWG.)

Gospodarske skušnje.

Kis ali jesih skušati.

Dobičkarija kazí kis na več viž. Ni ravno vsak ponarejeni jesih zdravju škodljiv, marsikteri pa je.

Jesih se dela iz vina, sadja, žita in krompirja, iz vinskega cveta in še družih reči.

Da je oster, se mu prilivajo rudninske kisline, ki so dober kup in od kterih malo kapljic že veliko izdá; pridevajo se mu pa tudi španjski poper, turški poper, pehtranove korenine in še druge.

Naj večkrat se priliva jesihu žvepljena kislina ali hudičevo olje. To se zvé lahko takole: v majhno skledico vlij enmalo jesiha in verzi enmalo v štupo zdrobljenega cukra va-nj (toliko kolikor ga na majhni konec noža gré); skledico postavi na lonec, ki je na pol z vodo napolnjen, in vse to na vročo peč. Kadar se je jesih skadil pa ostane čern ostanek kakor oglje, je to znamenje, da je hudičevo olje primešano jesihu. Če je bil jesih s kako rečjo pobarvan, je ostanek rumen ali rujav, to pa ni hudičevo olje.

S hudičevim oljem ponarejeni jesih ni zdrav, ako se dolgo vživa, posebno pa škodje zobém, ktere razjé in sčasoma černe naredí.

Če pa ima jesih svojo moč od ostrih rastlin in korenin, se lahko to spozna, ker po takem jesihu človeka žnablji pekó ali celó cele usta.

Težje je pa razločiti, če je vinskemu jesihu primešan kak drug jesih. Če mu je primešan sadji jesih, se peni in gomí, ako se na ktero reč vlije; oljarski jesih pa se razodeva po svojem okusu in duhu.